is received recently from many linguists. This is explained primarily by a high degree of concentration in phraseological units of the national worldview and mentality of the people.

The article describes a double actualization of phraseological units as one of the ways of semantic type of poetic transformations in speech. The attention is focused on the techniques used by the poets, that as it is possible to use the internal meaning of idioms to achieve a stylistic effect.

Key words: *phraseology unit, poetic text, semantic transformation, double actualization.*

Отримано: 29.10.2015 р.

УДК 811.161.2'38:070(477)

Марчук Л.М.

ПРЕЦЕДЕНТНІ ТЕКСТИ В СФЕРІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ (НА МАТЕРІАЛІ ГАЗЕТ «ГОЛОС УКРАЇНИ» ТА «ВИСОКИЙ ЗАМОК»)

Використання прецедентних феноменів у сучасних українських газетних текстах є національною особливістю лінгвальної культури, яка свідчить про досить високий рівень освіченості як адресатів, так і адресантів друкованих ЗМК. Дослідженнями такого типу займалися як українські, так і зарубіжні лінгвісти. Д. В. Багаєва, Д. Б Гудков, І. В. Захаренко, В. В. Красних [1, 2] одиниці системи прецедентних феноменів розглядали як матеріальні знаки інтертекстуальності, тезаурусні форми її існування. З українських дослідників мови газети відомі праці В.В.Різуна, К.С.Серажим, О.А.Сербенської та ін. [4, 5, 6].

Активне використання мовної гри в сучасній мові ЗМК зумовлює велику кількість формально та / або когнітивно трансформованих прецедентних висловлювань, можливе і вживання прецедентних імен. Такі прецедентні висловлювання виконують експресивно-стилістичну функцію та семіотичну функцію у випадках співвіднесення з героями або типовими ситуаціями з відомих літературних творів. Крім цього прецедентні імена розмежовуються у функціонуванні: літературні мають переважно конотативний характер, зумовлений метафоричною та оцінною природою, тоді як реальні прецедентні імена мають денотативний характер.

Метафору розглядаємо як засіб пізнання реальності, що формує та кодує передання певних особистісних смислів. Енциклопедія «Українська мова» подає таке тлумачення метафори: «а) семант. процес, при якому форма мов. одиниці або оформлення мовної категорії переноситься з одного об'єкта позначення на інший на основі певної подібності між цими об'єктами при відображенні свідомості мовця; б) похідне значення мов. одиниці, утворене таким чином» [7, 334].

Процес індивідуального авторського метафоричного переосмислення навколишнього світу адресатом та адресантом на основі знань, здобутих попереднім досвідом, дає можливість через прецедентні тексти передавати (деколи завуальовано, імпліцитно) авторські смисли, оцінки навколишньої дійсності. Тобто, метафора у прецедентних текстах виступає засобом вербальної репрезентації структури знання.

На основі проаналізованого матеріалу ми виділили такі типи текстів із прецедентними вкрапленнями:

1. Тексти, в яких використано прецедентні феномени, що стосуються одного автора або одного твору української літератури.
2. Тексти, які стосуються творів зарубіжних письменників чи поетів.
3. Тексти, які презентують літературний твір та проводять пряму аналогію з дійсністю.
4. Тексти, що апелюють до кінематографа.

Проілюструємо перший тип текстів. Наприклад, у статті Сергія Мельника «Збережемо собори, збережемо й душі» в «Голосі України» від 29 жовтня 2015 р. (2) йдеться про стан державно-церковних відносин в Україні, про які говорили під час круглого столу в Комітеті Верховної Ради з питань культури і духовності народні депутати, представники уряду, а також представники різних конфесій і церков.

Заголовок статті апелює до відомих слів Олеся Гончара із роману «Собор»: «Собори душ своїх бережіть, друзі... Собори душ!..». Собор у Гончара – це і є душа народу, яку потрібно оберігати та захищати. Тому цілком зрозуміло, чому ці слова вивів журналіст у заголовок. Текст статті це пояснює, оскільки читача знайомлять з кроками уряду щодо збереження духовності в Україні, а саме: розпорядження про створення служби військового духовенства, визнання «Богослов'я» галуззю знань тощо. Стаття, на нашу думку, закликає до знаходження консенсусу між конфесіями в Україні (після статті подано довідку: на початок 2015 року парафіян православних церков

© Марчук Л.М.

в Україні 51%, протестантів – 24%, католиків – 13%, мусульман та іудеїв – 4%, решта – східні та нові релігійні рухи), проте репрезентація цього заклику є лише в заголовку, а завершено текст словами представника Міністерства культури Лариси Вдовиченко про те, що в Україні зростає конфліктогенність в релігійному середовищі, зокрема в православному. За її словами, в цьому році з січня по жовтень утричі (до 67) зросла кількість переходів з однієї конфесії до іншої. Відбувається логічне та тематичне зближення статті з основною тематичною лінією сфери-джерела – роману О. Гончара «Собор». Вербальна репрезентація прецедентного висловлювання займає сильну позицію – заголовок тексту та виконує оцінну функцію, дозволяє журналісту образно передати своє ставлення до певної події в контексті змін, що наразі відбуваються в Україні.

Другий тип текстів проілюструємо статтею Наталки Яременко із рубрики «Російський солдате, кидай рушницю, іди додому!» в «Голосі України» від 28 жовтня 2015 року. До заголовку введено слова Булата Окуджави із пісні «Бери шинель, пошли домой» дещо трансформовано. Стаття – це підбірка висловлювань викладачки із Саратова, журналіста з Казані та правника і блогера з Москви щодо відносин між Україною та Росією, анексії Криму, подій на Донбасі. Уже в самому заголовку закладено настрої авторів, позиція яких відбита в подальшому тексті. Журналіст розраховує на фонові знання читачів для розуміння тексту, адже Булат Шалвович Окуджава писав пісню про закінчення війни, про вину тих, що вижили, перед рідними тих, хто загинув на війні.

Іронічний відтінок має текст «Поганий той депутат, який не мріє стати головою...» Марії Деркач («Високий замок», 5 – 11 листопада 2015, 13). Це дещо трансформована фраза, яка звучить: «Поганий той солдат, який не мріє бути генералом...». Ужита фраза була в збірнику «Солдатські замітки» (1855) російського літератора Олександра Фомича Погосського (1816—1874), прозваного сучасниками «воєнним Далем». У його зібранні афоризмів-повчань, стилізованих під народні прислів'я є і такий вираз: «Плохой тот солдат, который не думает быть генералом, а еще плоше тот, который слишком думает, что с ним будет». Крилатою стала лише перша частина фрази.

У статті фраза використана в іронічному підтексті, оскільки авторка перебирає прізвища кандидатів, що претендують на місце голови Львівської облради, іронізує щодо співпраці депутатів від «Свободи» та «Самопомочі», та приходить висновку: *«Широка коаліція – єдиний спосіб «склеїти» раду»*.

Прикладом третього типу текстів із введенням прецедентних висловлень є стаття Марини Кривди «Ті, хто тримає сонце» про презентацію нової книги відомого українського письменника Василя Шкляра «Чорне сонце» («Голос України», 28 жовтня 2015, 11). Сам автор говорить, що герої роману реальні – це бійці полку спеціального призначення «Азов» на чолі з командиром Андрієм Білецьким. Стаття розпочинається з окремих зауваг про героя, від імені якого ведеться оповідь (псевдо Маляр – Художник), та про назву роману, її символічність.

Цей давній сакральний символ став однією з частин емблеми братів Азовських, як називає воїнів «Азова» автор роману. Староукраїнську літеру «N» перетинає літера «І». Ідея нації! Авторка статті переповідає окремі епізоди книги. Далі подано слова командиру «Азова» про те, як починався полк. Марина Кривда висновковує, що реальні герої в житті і в книзі *«...уміють жартувати, співати, любити й ненавидіти. А ще вони тримають для нас сонце»*. Авторка проводить в статті аналогії та імпліцитно в прецедентних іменах головних героїв актуалізує ознаки та сподівається, що читачам вони знайомі. Ті, про кого роман, тримають сонце (мир, Батьківщину), а, отже і націю, символом якої і є роман.

При вживання прецедентних текстів у цій статті журналіст залучає два типи знань: фонові – знання подій у сучасній Україні, знайомство з історією полку «Азов», подіями в АТО; спеціальні знання – геральдики та емблематики.

Щодо четвертого типу текстів, то проаналізуємо статтю Юлії Ліщенко «Оголосіть, будь-ласка, весь список...», заголовок якої нагадує нам фільм «Операція «И» та інші пригоди...». Пояснення до тексту дає підзаголовок «Спроба вибіркового аналізу нового складу Львівських обласної і міської рад» («Високий замок», 5 – 11 листопада 2015р.). Відому цитату автор вживає у функції денотату, оскільки в основному говорить мовою цифр, а якісний склад характеризує, констатуючи різні факти із життя депутатів.

Отже, на нашому матеріалі натрапляємо на прецедентні феномени, що функціонують у різних текстах ЗМК, переважно в сильній позиції, забезпечують такі ознаки тексту, як цілісність, глобальну зв'язність та комунікативно-прагматичну спрямованість.

Комуніканти застосовують образне співставлення, моделювання позамовної дійсності, метафоричне перенесення, при цьому прецедентні аналогії не дуже конкретизуються.

Частина проаналізованих текстів з елементами прецедентних вкраплень належить до загально-політичного дискурсу української мови. Основні тематичні групи, представлені в сучасних ЗМК – *вибори, АТО*. Прецедентні тексти, які використали автори, є одним із елементів більшого розуміння усіх відтінків загально-політичних реалій в країні, вони стають новими знаками в політичній семіотичній системі української мови.

Метафорична модель текстів з тематичної групи *вибори* з прецедентними висловленнями побудована так: ВИБОРИ – змагання та війна. Щодо моделі ВИБОРИ – війна, то про це з підтекстом свідчить і тема прецедентного тексту.

Модель текстів з групи *АТО* побудована по принципу: учасники АТО – патріоти України, високоінтелектуальні та зі спеціальними знаннями.

Інші тексти з елементами прецедентних вкраплень належить до культурного дискурсу української мови, основними тематичними групами якої є: *відносини держава/церква, література.*

Окремі тексти належать до двох метафоричних моделей, кожна з яких містить оцінний потенціал. Серед аналізованих моделей негативний потенціал має модель з ядерним поняттям ВИБОРИ, оскільки будь-який її контекст має відтінок дискредитації учасників виборів. У інших моделях наявність / відсутність позитивної чи негативної оцінки залежить від ступеня сприйняття її іншим комунікантом.

Вважаємо, що когнітивно-дискурсивний аналіз суспільно-політичного дискурсу є важливим механізмом протистояння інформаційній деформації картини світу як ментального утворення.

Список вирористаних джерел

1. Гудков Д. Б. Теория и практика межкультурной коммуникации / Д. Б. Гудков. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2003. – 288 с.
2. Красных В.В. Когнитивная база и прецедентные феномены в системе других единиц и в коммуникации / В. В. Красных, Д. Б. Гудков, И. В. Захаренко, Д. В. Багаева // Вестник Московского университета. – Сер. 9. Филология. – 1997. – № 3. – С. 62- 75.
3. Погосский А. Ф. Полное собрние сочинений А. Ф. Погосского / А.Ф. Погосский. – Т.1. – СПБ., 1899.
4. Різун В. В. Теорія масової комунікації : підручник / В.В. Різун. – К.: Просвіта, 2008. – 260 с.
5. Серажим К. С. Дискурс як соціолінгвальний феномен сучасного комунікативного простору (методологічний, прагматико-семантичний і жанрово-лінгвістичний аспекти: на матеріалі політичного різновиду українського масовоінформаційного дискурсу) [Текст] : дис... д-ра філол. наук: 10.01.08 / Серажим Катерина Степанівна ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2003. – 408 с.: рис. – с. 346-372.
6. Словник-довідник з культури української мови [Текст] / Д. Гринчишин [та ін.] ; Міжнародний фонд «Відродження». Програма «Трансформація гуманітарної освіти в Україні». – Львів : Фенікс, 1996. – 368 с.
7. Українська мова : енциклопедія / ред.. кол. В.М. Русанівський, О.О. Тараненко, М.П. Зяблюк та ін. – вид. друге, випр. та допов. – К.: Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2004. – 821 с.

Анотація. *У статті аналізуємо прецедентні тексти та імена, ужиті в українських газетних текстах як один із засобів формування та моделювання концептосфери мовної особистості та ілюструємо це на конкретному мовному матеріалі.*

Ключові слова: *прецедентні тексти; феномени; імена; метафора; концептосфера; мовна особистість.*

Summary. *In the article the precedent texts and names, used in Ukrainian news-paper texts as one of means for forming and modeling the range of concepts of linguistic individuality are analyzed and it is shown on a specific material. Functions of precedent texts are proved by their metaphorical nature.*

Metaphor is studied as the means of reality cognition, which forms and codes the transmitting of specific personal meanings.

Process of individual author's metaphoric reinterpretation of the environment by the addressee and addresser on the basis of knowledge, received during previous experience, gives the opportunity to transmit author's meanings, evaluations of the surrounding reality via precedent texts (sometimes covertly, implicitly). In other words, metaphor becomes the means of verbal representation of knowledge structure in precedent texts.

Thus, such conclusion can be made, that precedent texts are divided into general, more or less known, which are created and verbalized via the specificity of communicant's linguistic individuality and specialized, the content of which is defined by the level of specialized knowledge.

Presence of such knowledge allows understanding the ironic and other underlying themes of the published material or author's attempt to make emphasis on the specific event.

Usage of precedent elements in such compositional moments as the title of the text, beginning and ending of the article are found.

Key words: *precedent texts, phenomena, names; metaphor; range of concepts; linguistic individuality.*

Отримано: 19.10.2015 р.